

ПАНДЕМИЯ ШАРТЫНДАГЫ КЫРГЫЗ МИГРАНТТАРЫНЫН АБАЛЫ
ПОЛОЖЕНИЕ КЫРГЫЗСКИХ МИГРАНТОВ В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ
SITUATION OF KYRGYZ MIGRANTS UNDER PANDEMIC CONDITIONS

Аманкулова А.Т., ЖАМУ
Жалал-Абад ш., aamankulova1988@mail.ru

Аннотация: Бул илимий макалада пандемия шартындагы кыргыз мигранттарынын абалы илимий талдоого алынды. Бул тема бүгүнкү күндөгү актуалдуу маселелерден болуп саналгандыктан жана учурда кездешип жаткан өтө көйгөйлүү маселе болуп эсептелгендиктен теманы илимий анализге алган эмгектердин саны өтө көп эмес. Ошого байланыштуу өткөн доорлордогу пандемия темасын анализдеген эмгектерге таянуу менен учурдагы кыргыз мигранттарынын пандемия шартындагы абалын анализдөө аракети жасалды. Андан сырткары кыргыз мигранттары, жалпы эле миграция темасы да изилденип, илимий изилдөөдөгү негизги багыт ааламдашкан коом үчүн актуалдуу болуп саналган адам ресурсу, адам баалуулугу, ден соолук, өмүр, мамлекет экзистенциясына арналды. Ошондой эле илимий коомчулукка сунушталып жаткан пандемия шартындагы кыргыз мигранттарынын абалы темасындагы илимий макаланын актуалдуулугу катары, өз башыбыздан кечирип жаткан көйгөй экендиги менен шартталат. Көйгөйдүн чечилүү жолдору катары медициналык талаптарды жана гигиеналык эрежелерди так сактоо сунушталууда. Ал эми дүйнөнүн булуң-бурчунан таркаган кыргыз мигранттарынын абалы пандемия шартында өтө оор болуп, бир жагынан, медициналык жардамдар көрсөтүлбөгөн учурлар өтө көп кездешсе, экинчи жагынан кайсы өлкөдө иштешсе ошол өлкө киргизген карантиндик шартка баш ийип өз өлкөсүнө кайтып келе албастан оору менен күрөшүп, жеңсе айыгып, жеңбесе эң баалуу өмүрү менен кош айтышкан көрүнүштөр көп эле болду. Ошондуктан, учурдун көйгөйлүү маселеси катары ушул тема коомчулукка сунушталды.

Аннотация: В данной научной статье дается научный анализ положения кыргызских мигрантов в условиях пандемии. Поскольку эта тема на данный момент является очень актуальной и проблемной, существует не так много работ, которые анализировали бы эту тему с научной точки зрения. В связи с этим была предпринята попытка проанализировать текущую пандемическую ситуацию кыргызских мигрантов на основе анализа прошлых пандемий. Кроме того, были изучены мигранты-кыргызы, а также тема миграции в целом, и основное внимание в исследованиях уделялось человеческим ресурсам, человеческим ценностям, здоровью, жизни и экзистенции государства, которые важны для глобального общества. Также актуальность научной статьи о положении кыргызских мигрантов в контексте пандемии, которая представлена научному сообществу, связана с тем, что мы наяву сталкиваемся с данной проблемой. В качестве решений проблемы рекомендуется строгое соблюдение медицинских требований и правил гигиены. Пандемия усугубила тяжелое положение кыргызских мигрантов во всем мире, с одной стороны, было много случаев непредоставления медицинской помощи, а с другой стороны, в соответствии с условиями карантина, установленными страной, в которой они работают не имея возможности возвратиться домой, люди боролись с болезнью, бывало выздоравливали, а бывало, что прощались с самым ценным-своей жизнью. Поэтому данная тема была представлена общественности в качестве актуальной.

Annotation: This scientific article provides a scientific analysis of the situation of Kyrgyz migrants under pandemic conditions. Since this topic is currently very relevant and problematic, there are not many works that would analyze this topic from a scientific point of view. In this regard, an attempt was made to analyze the current pandemic situation of Kyrgyz migrants based on an analysis of past pandemics. In addition, Kyrgyz migrants were studied, as well as the topic of migration in general, and the main focus of the research was on human resources,

human values, health, life and existence of the state, which are important for a global society. Also, the relevance of a scientific article on the situation of Kyrgyz migrants in the context of a pandemic, which is presented to the scientific community, is associated with the fact that we are faced with this problem in reality. As solutions to the problem, strict adherence to medical and hygiene requirements is recommended. As solutions to the problem, strict compliance with medical and hygiene requirements is recommended. The pandemic exacerbated the plight of Kyrgyz migrants around the world, on the one hand, there were many cases of non-provision of medical care, and on the other hand, in accordance with the quarantine conditions established by the country in which they work without being able to return home, people fought the disease, sometimes they got better, and sometimes they said goodbye to the most valuable thing - their life. Therefore, this topic was presented to the public as relevant.

Ачкыч сөздөр: пандемия, коопсуздук, адам, өмүр, өлүм, миграция, демография, мамлекет, вирус, калк, ден соолук, адам баалуулугу.

Ключевые слова: пандемия, безопасность, человек, жизнь, смерть, миграция, демография, государство, вирус, населения, здоровья, человеческая ценность.

Key words: pandemic, security, man, life, death, migration, demography, state, virus, population, health, human value.

Учурда ааламдашкан алкакта дүйнө элдерине коркунуч жараткан “Таажы вирусу” аталышындагы пандемия күч алды. Анын таркалышы тууралуу коомчулукта ошондой эле илимпоздор арасында да ар түрдүү ой-пикирлер айтылып келген менен бүгүнкү күнгө чейин бирдиктүү пикир, так маалымат жок. Кээ бирөөлөр өткөн мезгилдерде кездешкен “испанка” пандемиясына окшоштурушса, кээ бирөөлөр 1970-жылдардагы гезит беттериндеги, медициналык энциклопедиялардагы чума (кара өлүм), эбола деген оору бар экендигин таап чыгып, коомчулукту тааныштырышууда. Кандай болгон тагдырда да учурда “Коронавирус” аталышындагы пандемия бүт дүйнөнү каптады. Алгач, пандемия термининин маанисине токтоло кетсем, **пандемия** – бул (бүтүндөй эл) жүгүштүү оорулардын бир же бир нече өлкөнүн, континенттин калкына массалык түрдө таралышы менен мүнөздөлгөн эпидемия. Пандемиялык таралууга инкубациялык (жашыруун) аба аркылуу тез таралуучу жүгүштүү оорулар мүнөздүү. Адистер бир эле учурда дүйнөнүн булуң бурчуна илдет тараган абалды ушинтип аташат.

Б.э.ч. 412-жылы Гиппократ өзүнүн “Эпидемиялар тууралуу жети китеп” деген эмгегинде алгачкы грипп маселесин сүрөттөгөн. Ошондон бери ар түрдүү аталыштар менен “италия оорусу”, “поваль жөтөлү”, “коматоздук лихарадка”, “орус оорусу”, “китайка”, “инфлюэнса”, “испанка”, “кара осыпа”, “чума”, “чочко түмоосу”, “Эбола”. XII кылымдын башталышында адамзат тарыхын 130 грипп жана пандемия каптагандыгы тууралуу маалыматтар бар. 1580-жылдардан баштап, пандемияны сүрөттөө алгач Азияда, андан соң Чыгыш, Батыш, Европа, Африкага таркаган. Жылнаама жазуучулар күбөлөгөндөй, Парижде 9000, Римде 8000, Мадридде жалпы кырылуу болгон. Кийинки пандемия XVIII кылымдын биринчи жарымында өөрчүп, 1729-1733-жылдары бүткүл Азия, Европа, Америка, Африканы каптаган. 1781-1782-жылдары “орус оорусу” пандемиясы бардык континентти каптап, канчалаган адамдардын өмүрүн алган б.а. 50-75% чейинки өмүрдү алган. 1781-жылы январда Петербургда 192миң калктын ичинен бир күндө 40000 адам ооруган. XIX жүз жылдыкта 4 грипп пандемиясы каптаган. Европанын көптөгөн шаарларында мекеме, ишканалардагы жумуштар токтоп, 1830-1833-жылдары көптөгөн адамдар ооруган жана өмүрү менен кош айтышкан. Кээ бир маалыматтарга ылайык, 1832-жылы каптаган холерадан Англия жана Франция ири чыгымдар болуп, Парижде 18000 адам өлгөн. Кийинки пандемия XIX жүз жылдыкта 1889-жылы февралда Бухарада башталып, маалымат байланышы начар болгондуктан, Россияны андан соң бүт дүйнөнү каптаган [Chronicle of Influenza Pandemics, CW Potter. In: Textbook of Influenza. Eds.: Nicholson, Webster & Hay. Blackwell Science, Oxford, 1998: 3–19.]. XX кылымдагы пандемия испанка деген аталыш менен белгилүү болуп, (1918-жылы планетагы калктын 550млн адамды же 29,5%), “азият грипп” (1957-жылы 1-4 млн адамды) жана “гонконг

грипп” (1958-жылы 1-4млн адамды) каптаган. 2000-жылдын башында “куш тумоосу” жайылган. 2009-жылы ушундай пандемия АКШда таркап, андан соң Европанын башка өлкөлөрүн каптаган. Ал эми 2019-жылдын декабрында Кытайда Коронавирус пандемиясы пайда болуп, дүйнө боюнча жайылып жаткан убагы.

Демек, бүт өлкөгө жайылган пандемия апаатынан кыргыз эли да четте калган жок. Тескерисинче акыркы жылдары саясий туруксуздук, экономикалык төмөндөө, саясий тирешүү, туташ паракорчулук каптап келе жаткан кыргыз элине өтө оор сокку болду. Мындай көрүнүшкө ушул өлкөнүн жараны катары өзүбүз да дуушар болуп, башка түшкөн оор жагдай менен алышып турган чагыбыз. Орто Азияда, анын ичинде кыргыз өлкөсүндөгү абалдын оор болгондугун эл аралык эксперттер да белгилешет [2] жана анын себеби катары жогоруда токтолуп өткөн жагдайлар менен бирге мигранттардын өз өлкөсүнө которуп жүргөн акчаларынын, өз элине, ата-энесине, урук-тууганына чет элде иштеп таап жөнөтүп турган материалдык кирешенин кескин азайгандыгы менен да сыпатташат.

Чынында эле Кыргызстандан чет жактарга барып иштеген мигранттардын саны соңку кездерде кескин жогорулаган. Дүйнөнүн кайсы булуң-бурчуну болбосун биздин өлкөдөн барган мигранттарды кезиктирүүгө болот. Ден соолугу чың, иштөө жөндөмдүүлүгү жогору, билимдүү, илимдүү, эмгекке жарамдуу жарандарыбыз мигранттардын катарын толуктап, өлкөбүз иш жүргүзүүчү адам капиталынан алсызданып, туташ паракорчулук, трайбализм каптап, экономикалык абал төмөндөп, акчанын күнү кетсе да социалдык төлөмдөр жогорулабай, калктын бийликке болгон нааразычылыгы күчөп турганда, минтип пандемия каптады. Пандемиянын дүйнө элине жайылышы кыргыз мигранттарынын жай турмушуна кескин сокку үрдү. Кээ бири оорунун азабын тартып, жашоо үчүн күрөшсө, кээ бири жумушсуз калып, же өз жерине кайтып келе албай өтө оор күндөрдү баштап кечире башташты. Орусиядагы Кыргызстандын эмгек мигранттарын колдоо фондунун жетекчиси Тимур Саралаевдин пикирине ылайык: “Орусияда эмгектенген кыргыз мигранттарынын көпчүлүгү тейлөө секторлорунда эмгектенгендиктен, пандемия мигранттарга өзгөчө таасир эткендигине карабастан кыргыз мигранттары сабырдуулугун, туруктуулугун, ынтымактуулугун” көрсөтүшкөндүгүн баса белгилейт [1]. Чынында эле абалдын оордугуна карабастан, өлкөбүздөгү жарандар да ошондой эле спецификалык өзгөчөлүктү көрсөтүшүп, “Адамга адам керек” деген ураандын алдына биригишип, өкмөттүн аракетин карап олтурбастан бири-бирине жардам колун созуп, пандемия жогорку чекке үмтүлгөн мезгилде кыргызды, кыргыз, адамды-адам сактап калды. Кыргыз элинин да уучу кур эмес экен, чет өлкөдө иштесе да сарамжалдуулукту, материалдык жетишкендикти өздөштүргөн кыргыз мигрант олигархтары сырттын салбастан колунан келген жардамын өз өлкөсүнө жөнөтүшүп, өз элин ажалдын оозунан аман алып калууга чоң салым кошупту. Жөнөкөй жаран катары, ошондой эле коомчулуктун көзү менен, социалдык тармактардагы маалыматтардан байкап анализдесек, чынында жергиликтүү олигархтарга салыштырмалуу чет жердеги мигранттарыбыздын салымы, колдоосу жогору болгондугун белгилей кетүүгө болот. Алар бир гана өз өлкөсүнө эмес, ошол өздөрү иштеген аймактаргы элдерге, жердештерине да түздөн-түз колдоо көрсөтүшкөндүгү социалдык желелерде, тармактарда байма-бай айтылып, маалымат жеткирилип турду.

Коронавирус таркалган мезгилдеги кыргыз коомундагы абалга окумуштуу Г.Т. Токтогулова мындайча токтолот: “Пандемия тууралуу маалыматтын, билимдин аздыгы, ошого байланыштуу алгач башталганда элдин алдастап калуусу (паникага түшүүсү); саясий элитанын тиешелүү бөлүмүнүн дүйнөлүк абалдан сабак албоосу; жүгүү жолдорун, кесепеттерин эске албоочулук; эпидемиологиялык жана экономикалык божомолдорго болгон кайдыгерлик; келечекти божомолдоонун сценарийине кош көңүл мамиле жасоо; медицина илиминин, ишмердүүлүгүнүн өнүгүшүнө болгон кош көңүл мамиле; заманбап медицина мекемелеринин, ооруканаларынын, жабдууларынын жоктугу; дүйнөлүк саламаттыкты сактоо уюмдарынын онлайн илимий кеңешмелерине кыргыз мамлекетинин окумуштууларынын, жалпы медицина тармагынын катышуусунун дээрлик

байкалбагандыгы; карантиндин, өзгөчө абал жана кырдаалдын киргизилүүсү жана коомдук аң-сезимдин деңгээли (жогору, орточо, төмөн); колдоо көрсөтүү үчүн атайын эсептин өз мезгилинде ачылгандыгына жана санариптештирүү мезгили экендигине карабастан, коомчулукка ачык айкын маалымат берүүнүн жоктугу”. Чынында эле абал ушундай болгондугу, мындай абал бир эле кыргыз коомунда эмес дүйнөнүн көптөгөн элдеринде болгондугу бүгүнкү күндүн реалдуулугу.

Пандемия шартындагы кыргыз мигранттарынын абалдары, аларды медициналык тейлөө, материалдык жана моралдык жардам көрсөтүү да жергиликтүүлөргө салыштырмалуу оор абалда болгондугун социалдык тармактар кашкайта көрсөтүп жатат. Маселен, Москва жана Москва облусунда болжол менен жарым миллион кыргызстандыктар жашашкандыгы белгилүү. Ал эми пандемия башталганда кыргыз мигранттары да алдастоо (паника) абалына түшүшүп, иштеген жумуштарын таштап, мекенге кайтуу аракеттерин көрүшкөн. Бирок болжолдуу эсептөөлөр боюнча, ал жактагы мигранттардын 2% өз мекенине кайта алгандыгы айтылат. Анткени пандемия дүйнөлүк деңгээлдеги көйгөй болгондуктан, анын алып жүрүүчүлөрү болуп адамдар саналгандыктан, ар бир өлкө аба жана жол каттамдарына тыюу салып, көптөгөн мигранттар же иши жок же өз жерине келе албастан ара жол ач белде калгандыгы да коомчулукка жашыруун эмес. Пандемия динамикасынын төмөндөөсү менен эл аралык каттамдардын жандануусу байкалып, биздин мигранттардын кээ бир бөлүгү өз өлкөсүнө келе башташты, бирок жумушсуздук көйгөйүн чече алышпастан, кайрадан нааразылык пайда боло баштады. Чет өлкөгө кайра баруу аракеттерине да чектөөлөр коюлуп, өлкөдө оор кырдаал пайда болууда. Анткени, учурдагы пандемия көйгөйү экономикасы мыкты өнүккөн өлкөлөргө да олуттуу таасир этип, көптөгөн өлкөлөрдө экономикалык кризис күч алууда. Мындай экономикалык кризистер жарандардын, мигранттардын иштөөсүнө олуттуу сокку урат. Ошого карабастан экономикасы күчтүү мамлекеттер кайрадан туруктуу калыбына келе тургандыгы, ал эми алсыз мамлекеттер мурункудан да алсызданып кетүүсү тууралуу илимпоздордун пикирине токтоло кетсем, оптимисттик божомолго ылайык – калыбына келүүнүн кескин жогорулоосу же төмөндөөсү, бирок дүйнөдөгү өнүккөн мамлекеттер жыл ичинде кайрадан калыбына келүүлөрү күтүлөт. Ал эми пессимисттик божомол боюнча – пандемия дүйнөлүк экономиканы бир нече ай же квартал төмөндөтөт, эгер жаңы толкун болсо, кээ бир мамлекеттерди алсыратат [3], дүйнөлүк экономикалык түзүм бузулат (массалык банкрот, убактылуу жумушсуздук ж.б.). Ошентип, өкмөт банктарга, мекемелерге жардам бере албайт, банк кризисин жогорулоосу финансыга таасир этет жана узак убакытка созулат, эпидемиянын кийинки толкуну күтүлөт, каржылоо солгундайт, массалык жугуу орун алат, дүйнөлүк катаклизм, кырдаалдын курчуусунун белгисиздиги анткени ал ар бир мамлекеттин материалдык абалынан жана иш жүргүзүү жөндөмүнөн көз каранды, дүйнөлүк экономиканын кризистен чыгуусу (анын калыбына келүүсү вирусту жеңүүнүн баасынан көз каранды).

Учурда экономикалык каатчылык дүйнөдөгү бардык өлкөлөргө бейтааныш болбой калды. Пандемия бүтүндөй дүйнөнү, экономикасы өнүккөн же начар абалдыгына карабай бир катарга тизип койгонсуду [4]. ошентип “Кыргыз Өкмөттүнүн кризистик планы түзүлүп, анын негизинде иш алып барылууда.

Мына ушундай кырдаал болуп турганына карабастан мигранттарыбыз оор кыйынчылык менен таап жаткан каражатты кыргыз элибиз той, аш өткөрүү менен алек болушуп, ашкере ысрапкоорчулук менен экономикабызды алсыратып жаткандайбыз. Ошону менен бирге эле пандемиянын шарттарын аткарылбай массалык жуктуруу күч алууда.

Колдонулган адабияттар:

- [1]. Марал радиосуна берилген маек.
- [2]. <https://24.kg/files/media/171/171776.png>
- [3]. https://www.azattyk.org/a/kyrgyz_migrants_russia/30555698.html

[4]. Шилтеме: <https://24.kg/kyrgyzcha/109861>